

SZERDAHELYI JÓZSEF

Szerdahelyi József 1804. március 9-én született Hódmezővásárhelyen a Hunyadi (ma Imre József) utcában, a Gosztonyi-féle ház tőszomszédságában. Apja Szerdahelyi József, anyja Blaskovics Terézia. Apja saját vágyainak kiteljesülését látta megvalósulni, hogy fiát Nagyváradra küldte tanulni, különb sorsot szánt neki. Kijárva a humanitás osztályait már a jurátosságot tanulta, amikor búcsút mondott az iskolának, és vándorszínész lett. Édesanyja ekkor már nem élt, apja második házasságából, Palásti Erzsébettől született hat gyerek gondja-baja mellett keveset ért rá tépelődni elsőszülött fiának döntésén. Féltestvéreiről kevés ismeretünk van. Csak Szerdahelyi Pál iparos és Agáciné Szerdahelyi Erzsébet tanítónő neve ismert.

Szerdahelyi József rendkívüli muzikalitással rendelkezett. Kitűnően játszott fuvolán és gitáron, mint kezdő színészt a zenekarba sorolták be. Itt tanulta meg Heinisch József karmestertől az összhangzattant és a hangszerelést. A társulat lehetőségeit figyelembe véve ő hangszerelte azokat az operákat, amelyeknek csak zongorkivonata volt meg. Sokoldalú színész volt. Szép bariton hangjával az operákban nagy sikereket aratott, „azonkívül bohózatokban is kitűnően játszott. Férfikorában is oly virgonc, pajkos, könnyűvérű, kissé szeles volt, mintha most került volna ki a hatodik iskolából”. Elragadó férfiszépség volt. Egyéniségének hatása alól, nehezen tudta bárki kivonni magát. Nem csoda, hogy a zadjai Schlachta Etelka képzelőerejét épűgy megmozgatta, mint Bartalos Istvánnét, ki így írt róla: „Mindazokra, kik őt személyesen ismerték, s a művészet több ágait figyelemmel kísérték, azon kellemes hatással lesz kapcsolatban, mit én érzek, valahányszor rá gondolok.” Örök időre beírta nevét zeneszerzői munkásságával a színháztörténet díszkönyvébe. Ebbeli

tevékenységét a vásárhelyi gyerekkor zenei dallamainak Darumadár útnak indul, Cserebogár sárga cserebogár emlékei hálózák be.

Operaszerepei között emlékezetes alakítása volt Rossini Sevilliai borbélyának Figarója, valamint Donizeti Az ezred lányának Sulpiciója.

Mint színész könnyedén, finom ízléssel elevenítette meg a színdarabok figuráit. Erőből a kolozsvári Múlt és Jelen a következőket írta: „A Szerdahelyi által megformált Bálint igen mulattató volt. Játékát és énekét nyugodtan tekinthetjük a darab főszerepének.” Hibátlan testalkatú, villogó fogsorú, remekbe szabott férfi volt, aki már megjelenésével sikert aratott. Imádták a színházat, mindig szívből nevetett, és „kevés tehetséggel bírt, ha sírni kellett.”

1825-ben nősült meg. Felesége nemes Schvertner Julianna német katonacsalád leánya, aki nem csak elviselte a színészet nehézségeit, hanem tevékenyen részt is vett benne. Nem egy esetben segítette ki a társulatot, ha kellett statisztált, ha kellett, énekelt a karban. Házasságukból három gyerek született. Ottó mindösze fél évet élt. Nelli, Etelka Petronella Julianna Kolozsváron született 1827-ben, Kálmán 1829-ben.

1837. augusztus 22-e nagyjelentőségű dátum Szerdahelyi életében. E napon nyitotta meg kapuit a pesti Nemzeti Színház, amelynek ő is tagja lett. 1840. július 11-én került sor jutalomjátékára. A Tündérlak Magyarországon című vígopera előadása „Szerdahelyi javára” az alábbi szereposztásban ment:

Vánházi gróf nyugalmazott tábornok – Várady Ferenc; Lajos fia katonatiszt – Joób Zsigmond, Ferenc fia katonatiszt – Egressy Béné; Laura gyámleánya – Gusztinyi Júlia,

Zsófia gyámleánya – Szathmáry Karolina, Farkas kiszolgált közhuszár – Szerdahelyi József; Marcsa parasztleánya – Felbér Mária; Falubírája – Zsivora József; Kisbíró – Erkel Ferenc.

A vígopera zeneszerzője, Szerdahelyi, sikert aratott, tizenegyszer került színre. A siker alapja az volt, hogy Szerdahelyi a maga korában népdalnak vélt népies műdalokat operai köntösbe öltöztette. Több népszínmű, daljáték és dal zenéjét is ő szerezte, népies műdalai rendkívül népszerűek voltak.

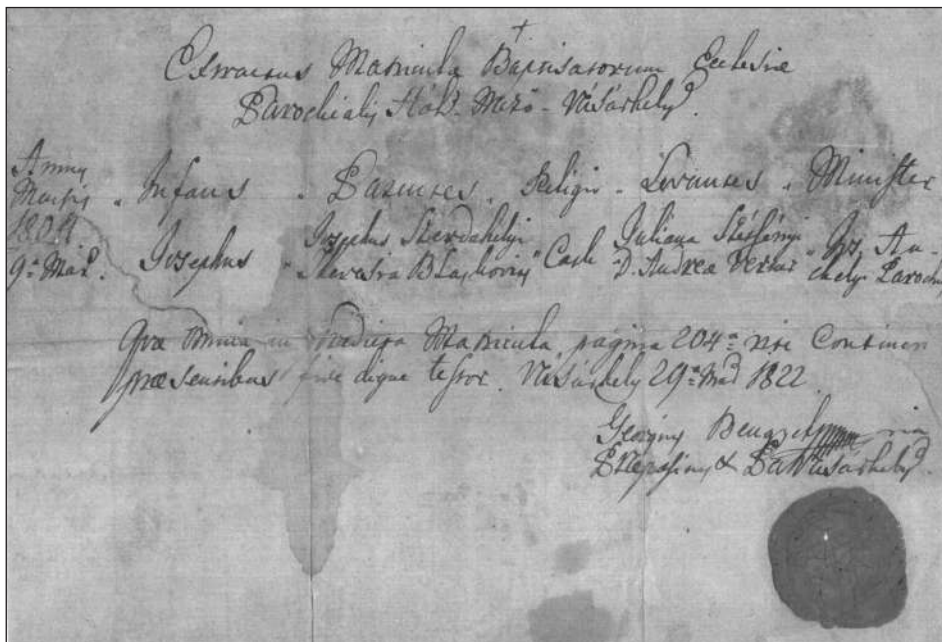
Sikereinek delelőjén otthagya a Nemzeti Színházat és újra Erdély felé indult. 1844-ben a téli szezonra kibérelte színtársulata számára a kolozsvári színházat. Kockázatos vállalkozásnak tűnt, de a forgandó szerencse pártfogásába vette. November 18-án felfokozott érdeklődés mellett került sor a tizenhét éves Szerdahelyi Nelli operaénekesnő fellépésére. Éveken át apja tanította énekelni. A gyönyörű termetű, csodálatos hangú énekesnő óriási sikert aratott. Szerdahelyi Nelli később az ország első énekesnői közé emelkedett.

Szerdahelyi József 1846-ban visszaszerződött a Nemzeti Színházhoz. Felesége és leánya Kolozsváron maradt. Fia, Szerdahelyi Kálmán is útra kelt, Pécsre ment a színtársulathoz. A több mint harminc éves vándorszínész élet nem múlt el nyomtalanul Szerdahelyi József egészsége fölött „Az egészségem folyvást gyenge, a forró láz nem tréfa, játszom ugyan némelykor, de fölötte ritkán, mert a nyilalások sokszor kínoznak, egyszóval gyenge vagyok, és ez az oka annak is, hogy az előttem el nem felejtett kolozsvári közönségtől oly sokáig el kell szakadva lennem...” – írta Szilágyi Sándornak. Kolozsvárt azonban elkerüli, mivel feleségétől elvált, és Pesten újra nősült, egy segédszínésznőt vett feleségül. 1851. február 18-án halt meg Pesten.

Halálának 37. évfordulóján 1888-ban szülőházát emléktáblával kívánta szülővárosa megjelölni. A gyűjtőíveken összegyűlt 42 forint 32 krajcárt „gyümölcsözés” végett elhelyezték a helyi pénztáratban. Biztak benne, hogy a „kegyeletes cél” megvalósul. Nem így történt, 1890-ben az újonnan elnevezett utcák közül egy sem kapott Szerdahelyi nevet, pedig a város ekkor Egressy Gáborról és Lendvay Mártonról is utcát nevezett el.

1904-ben Prielle Kornélia (Szerdahelyi Kálmán felesége) a városnak adományozta apósa mellszobrát. 1931-ben a Turul Szövetség vásárhelyi Bercsényi Bajtárs Vegyes törzse javasolta, hogy végre Szerdahelyi Józsefről is nevezzenek el utcát. Ez sem sikerült. Domborművét 1972-ben a Bethlen Gábor Gimnázumban avatták fel. Márvány mellszobra (Szász Gyula alkotása) a Budapesti Nemzeti Színház második emeletén látható. Szülővárosában a Vásárhelyi Televíziót üzemeltető Szerdahelyi József Műsorszolgáltató Nonprofit Kht. őrzi emlékét.

Földvári László



SZERDAHELYI JÓZSEF SZÜLETÉSÉT IGAZOLÓ DOKUMENTUM

(forrás: Római katolikus plébánia)